

чаты, плююцца юнакі. Лямантуюць і клянучь час бацькі. У клюбe п'яныя любошчы.

Падманулі клюб пустаслоўем, і пустэльна глядзіць ён пустымі вокнамі. А жывыя сэрцы гуртуюць свае клюбy. Без улады, па душэўных парываньнях.

Кок-сагыз

Сяржук Сокалаў-Воюш

Нават тлумачальны пяцітамовік беларускай мовы ў артыкуле пра *кок-сагыз* пасья азначэння, што гэта „шматгадовая травяністая каўчуканосная расьліна сямейства складанакветных“ і дадатку, што слова цюрскае, не падае далей аніводнага прыкладу. Няма ў выданні і такіх характэрных для ягонага стылю вытворных: ані табе *кок-сагызнага*, ані *кок-сагызавага*. У несавецкіх, а таксама савецкіх слоўніках першай траціны XX стагодзьдзя аніякага *кок-сагызу* няма.

Кок-сагыз — гэта цэлая эпоха ў разьвіцьці сельскае гаспадаркі ў Беларусі. Адкрытая ў 1932 годзе ў высакагорных далінах Цянь-Шаню, падобная да звычайнага дзьмухаўца расьліна на загад вялікага аграрніка Сталіна пачала расьці ў Беларусі. Больш за тое, пра посьпехі гэтага росту Сельскагаспадарчая энцыкляпэдыя 1951 году меркавала па дасягненьнях беларускіх калгасаў „Чырвоная зьмена“, „Ударнік“, „Перамога“, „Камсамолец“, імя Варашылава і ймя Молатава.

З *кок-сагызу* выраблялі каўчук. Каб палепшыць ураджайнасьць расьліны, тагачасныя прафэсіяналы прапаноўвалі дзьве дарогі:

1) ужываць стаханаўскія спосабы працы,

2) перайсьці на прапанаваны сельгаскамуністам акадэмікам Лысенкам квадратна-гнездавы пасеў у торфа-перагнойных гаршчэчках, пры якім расьліны, нібы тыя калгасьнікі, мусілі разьвівацца не паасобку, а групамі.

Гэткім чынам спосаб іх, як адных, так і другіх, лягчэй было даглядаць...

Неўзабаве пасья сьмерці Сталіна сышоў у нябыт і *кок-сагыз* — расьліна малакарысная і слабапрадуктыўная на беларускіх палетках. Але сьвятое месца пустым не бывае. На зьмену каралю палеткаў *кок-сагызу* ўжо сьпяшалася каралева палёў кукуруза.

Комплекс

Сяргей Дубавец

Ёсьць словы, якія літаральна запаланілі беларускую мову ў апошнія два тры дзясяткі гадоў. Ня тое што пустазельле, але й не жывыя. Вымаўляючы іх, нібы жуеш цэляфан. Адно скрыпіць. Можа, дзеля гэтага свайго трэску ды скрыпу і прыйшлі яны спачатку ў траскучыя начальніцкія прамовы, а пасья і ў жывое маўленьне. Вось, да прыкладу, слова *комплекс*.

Яго можна ўставіць у любую фразу, бо, лацінскае з паходжаньня, яно перакладаецца як сувязь або сукупнасьць. А сукупнасьць — яна паўсюль. Толькі вось казаць пра сукупнасьць прадуктаў у краме або сукупнасьць дзеяньняў па прыборцы кватэры язык не паварочваецца. І тут прыходзіць на дапамогу *комплекс*. *Комплекс* належыць не да словаў са значэньнем, а да

словаў са значнасьцю — як тая фігура ўплыву сярод людзей. А паколькі за савецкім часам уся ўвага аддавалася не значэньню прамоўленага і зробленага, а менавіта значнасьці, дык цяляфанавае слова „*комплекс*“ надзвычай прыйшлося да рота.

Сьвінарнікі ператварыліся ў *сьвінакомплексы*, захаваны — у *комплекс мэрпрыемстваў*, сталі *комплекснымі* лячэньне і абеды. Мы аглядалі *мэмарыяльныя комплексы*, а пасья кіраваліся да *комплексаў спартовых*. Нават зьявоненыя пачалі адчуваць *комплекс віны*. Гэтак моўная сынтэтыка паступова змяншала наш слоўнікавы запас да дзясятку штапаў, у якіх каралём выступаў *комплекс*. Тады і загаварылі пра *комплекс непаўнаўнартаўсці*, які пазней назавуць *комплексам саўка*...

Комплекс служыў ілжывай прапагандзе і самападпану. У звычайнай мове гэтае слова — штучнае, неспраўднае. І ўжываньне ягонае доўжыцца датуль, дакуль мы ахвочыя падманваць сябе ды іншых. А пасья... На такі выпадак у беларускай мове ёсьць устойлівы выраз: пазбавіцца *комплексаў*.

Краіна

Сяргей Шупа

Наша *краіна*. Наш край. Наша старонка. Наша зямля. *Краю мой родны, як выкляты Богам. Забраны край*.

Крывія. Крыўя. Зямля пад белымі крыламі. Бацькаўшчына.

Літва. Вялікалітва. Вялікае Княства Літоўскае, Рускае й Жамойцкае. Рэч Паспалітая.

Беларусь. Белая Русь. Куток цемнаты. Северо-Западный Край. Заходняя Русь. Сінявокая. Шматпакутная. Партызанская. Бандыцкая. Балота.

Заходнія губэрні. Усходнія крэсы. ССРБ. ЛітБел. БССР. Радзіма. СССР. РБ. СНД.

Беларуская Народная Рэспубліка. Маладая Беларусь. БНР.

Краіна Мараў. Краіна ў кратах. Наша Краіна.

Крама

Сяргук Сокалаў-Воюш

Крама — слова, якое этымалёгічныя слоўнікі вызначаюць як пазычаньне з польскай мовы і падаюць дату першай пісьмовай згадкі гэтага слова ў беларускіх крыніцах — 1582 год.

Паводле тлумачальных слоўнікаў, *крама* — невялікая гандлёвая кропка. Але напрыканцы ХХ стагодзьдзя *крамай* пачалі называць ня толькі невялікія, але й досыць прыстойныя гандлёвыя будынкi. Такого падыходу вымагала сама мова, бо калі *крама* — невялікая ўстанова, тады што ж такое *крамка*? Што да маленькіх гандлёвых кропак, дык яны пачалі называцца *крамкамі* або вернутымі ў мову *яткамі* і новапрыдуманымі *шапікамі*.

Крама, крамка, крамачка, крамар, крамнік, крамнічыха, крамніца, крамны, крамае. Няма тае крамкі, каб прадаваліся мамкі.

Яшчэ адно значэньне слова *крама* — куплёная, несамаробная тканіна.